

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תתפד

ערב שבת קודש
פרשת חוקת
כ"ט בסיוון ה'תשע"א



יוצא לאור עלידי
מכון ליובאוויטש שעלידי
צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

מנהגות הרבי ב'אוהל'⁴³:

נוסע לאוהל בנעלי בר (דתשעה־באב ויום־
הכיפורים).

לפני שנכנס לאוהל, מקיש (שתי דפיקות בכל
דלת) על שתי הדלתות, הדלת השנייה מהכניסה,
והדלת שבחדר האוהל [חדר הפ"נים, שאינו קיים
כיום] - כנוטל רשות הכניסה⁴⁴.

מיד כשנכנס, מתחיל באמירת ה'מענה לשון'.
כשמגיע ל'הריני מדליק הלאמפ'⁴⁵, מדליק נר.

באם נשאר נייד חלק מסביב לכתב הפ"נ, קורעו
ומפרידו מהפ"נ⁴⁶, ורק אחר־כך מניח את הפ"נ
באוהל.

לאחר סיום קריאת הפ"נים, המשיך באמירת 'מענה
לשון' עד מזמור קיט, ודילג עד ה'יהי רצון' שמתחיל
תיכף אחרי ה'זוהר' שם, וסיים עד אחרי 'אנא בכוח'.
לפני צאתו, מקיף (פעם אחת) את האוהל⁴⁷.

לפני היציאה, נעמד בפתח היציאה החוצה, ואומר
את ה'יהי רצון' שבסוף ה'מענה לשון'.

לפני הכניסה למכונת, תולש עשבים ג' פעמים,
וזרקם לאחוריו⁴⁸.

מעולם לא ראינו את הרבי מניח אבן על הציון, או
על קברים אחרים⁴⁹.

* במידת האפשר יש להשתדל לקרוא את
הפ"נ "בין שני הציוני קודש, אצל מקום רגליהם
הקדושים"⁵⁰.

הנחיות לכוהנים:

הרבי ציווה לכנות מחיצה בת עשרה טפחים
מדיב ציון כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע.

לא הרשה לכנות גג מעל הציון, וגם הורה
לכוהנים שלא ישלחו יד על הציון, וגם שלא יניחו
בעצמם שם את הפ"נ.

בכל פעם שהולכים ל'אוהל' נהג הרבי לעורר,
שעל הכוהנים להיזהר מאוד בכניסתם וכיציאתם,
שלא יעברו בתוך ארבע אמות של קבר. ולכן

נהגו אנ"ש והתמימים להקיף את הכוהנים, בתור
מחיצה בין הכוהנים והקברים⁵¹. בשנים האחרונות
בנו מחיצה של עשרה טפחים משני הצדדים לאורך
כל הדרך מהכניסה למקום הקברים ועד האוהל.

(49) ודלא כנהוג. מקור המנהג בדרשות מהר"ש [רבנו שלום
מנוישטט, רבו של מהרי"ל, אבי מנהגי אשכנז] הובא בא"ר סי'
רכד ס"ק ז, בשע"ת שם ועוד, וטעמו שם "משום כבוד המת,
להראותו שהיה על קברו".

(50) כך סיפר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ברשימתו (בי"מ גיליון
22 עמ' 26) על מנהג אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע באוהל
הצמח־צדק והמהר"ש בליובאוויטש.

(51) ימי בראשית' עמ' 235. ושם מציינים למכתב, שנדפס
באג"ק ח"ג עמ' שמב: "היה לי קורת רוח מזה שניהל כוהנים
חסידים אל הציון [ובהערת המו"ל: בעשותם מחיצה בין
הכהנים ובין הקברים], אשר עלידי שזיכה את האחרים ודאי
שגדול זכותו".

(43) נמסרו ע"י חברי המזכירות. בכמה מן ההנהגות אולי יש גם
משום הוראה לרבים.

(44) הטעם, מפי זקני אנ"ש, כדי "להמשיך את הרבי" אל
הנכנס.

(45) עמ' 4.

(46) רבים חושבים שזהו כדי שלא לזרוק את שאריות הנייר
באוהל, אך הרה"ח ר"ל שי' גורנר מסביר מפני שאין זה לכבוד
למסור לרבי דף ריק.

(47) ראה בעניין הקפת הקברים במגן־אברהם, באר־היטב וכף־
החיים סו"ס תקפא.

(48) ראה טושו"ע יו"ד סי' שעו ס"ד, ואו"ח סו"ס תקמ"ז, ונו"כ.
אולם שם איתא שעושים זאת אחר הקבורה.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,
בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

כ"ט בסיוון ה'תשע"א – ו' בתמוז ה'תשע"א

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	כ"ט בסיוון	ה'ל' איסורי ביאה פרק כ"א-כ"ב. ה'ל' מאכלות אסורות.. בפרקים אלו. פרק א.	ה'ל' חובל ומוזיק פרק ז.	מל"ת שנג. מ"ע קמט.
ש"ק	ל' בסיוון	פרק ב-ד.	פרק ח.	מ"ע קנ. קנא. קנב. מל"ת קעב. קעד.
א'	א' בתמוז	פרק ה-ז.	ה'ל' רוצח ושמירת נפש.. בפרקים אלו. פרק א.	מל"ת קעג. קעה. קעז. קעח. קעט.
ב'	ב' בתמוז	פרק ח-י.	פרק ב.	מל"ת קעט. קפ. קפח.
ג'	ג' בתמוז	פרק יא-יג.	פרק ג.	מל"ת קפא. קפב. קפד. קפה. קפג.
ד'	ד' בתמוז	פרק יד-טז.	פרק ד.	מל"ת קפז. קפו. קפט. קצ.
ה'	ה' בתמוז	פרק יז. ה'ל' שחיטה.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק ה.	מל"ת קצג. קנג. קצד. מ"ע קמו.
ו'	ו' בתמוז	פרק ג-ה.	פרק ו.	מל"ת קא.

זמני השבוע *

תאריך	עלות השחר*		זמן ציצית ותפילין	זריחה	חמה	זמן ק"ש	חצות והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	ד' 120 לפני הזריחה	ד' 72 לפני הזריחה								
ו', כ"ט בסיוון	3.01	4.11	4.38	5.46	9.09	12.44	1.20	7.50.7	8.19	
ש"ק, ל' בסיוון	3.01	4.11	4.38	5.46	9.09	12.45	1.20	7.50.7	8.18	
א', א' בתמוז	3.02	4.12	4.39	5.46	9.10	12.45	1.20	7.50.6	8.18	
ב', ב' בתמוז	3.03	4.12	4.39	5.47	9.10	12.45	1.20	7.50.6	8.18	
ג', ג' בתמוז	3.04	4.13	4.40	5.47	9.10	12.45	1.21	7.50.5	8.18	
ד', ד' בתמוז	3.04	4.13	4.41	5.48	9.11	12.45	1.21	7.50.3	8.18	
ה', ה' בתמוז	3.05	4.14	4.41	5.48	9.11	12.45	1.21	7.50.2	8.18	
ו', ו' בתמוז	3.06	4.15	4.42	5.49	9.11	12.46	1.21	7.50.0	8.18	

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו ('סדר הכנסת שבת') מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש
חוקת	7:13	8:31	7:29	8:34	7:22	8:35	7:29	8:32
בלק	7:13	8:30	7:28	8:32	7:21	8:34	7:29	8:31

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעלייד צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

יו"ר: הרב יוסף יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

ISSN 0793-7474 אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

צריכים גם ה'כלים' של השייכים אליו להיות מזוככים יותר²⁸.

במשך המעתי-לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בכתי-הכנסת ובכתי-המדרש אשר בעיר, לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ"ק אדמו"ר, לבאר אודות אהבת כל ישראל שלו, להודיע ולהסביר תקנותיו²⁹ על-דבר לימוד הרמב"ם לכל אחד ואחת (שלושה פרקים ליום, פרק אחד ליום או ספר המצוות), ועל-דבר מבצעי המצוות הכלליים שלו: מבצע אהבת-ישראל, חינוך, תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמיה, נרות שבת-קודש ויום-טוב, כשרות האכילה ושתייה וטהרת-המשפחה, ואחדות כל בני-ישראל בכתיבת ספרי-התורה הכלליים³⁰; לעורר את בני-נח בדבר קיום שבע מצוות שלהם³¹; ועד המבצע האחרון והעיקרי - 'עמדו הכן כולכם'³², לפרסם בכל מקום את הנבואה ש"לאלתר לגאולה" וש"תיכף ומיד ממש' הנה זה (משיח) בא³³, וההשתדלות האחרונה של כל אחד ואחת מישראל להביא את המשיח על-ידי לימוד התורה בענייני מלך המשיח ובענייני הגאולה³⁴, כדי להתחיל "לחיות" בענייני משיח וגאולה³⁵; ואף "שישו ושמחו בשמחת הגאולה"³⁶.

(28) לקוטי-שיחות כרך יב עמ' 146.

(29) לקוטי-שיחות כרך כו עמ' 229, 'התוועדות' תשד"מ ח"ג עמ' 1622, ובכ"מ.

(30) לקוטי-שיחות כרך כ עמ' 579, 428 ובמקומות רבים.

(31) לקוטי-שיחות כרך כו עמ' 132, 'חידושים וביאורים בש"ס' חלק ב ס' ח.

(32) ספר-השיחות תשנ"ב ח"א עמ' 122. וראה שם עמ' 257. וידועה הפנייה: "עשו כל אשר ביכולתכם - עניינים שהם באופן דאורות דתוהו, אבל, בכלים דתיקון" (ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 474); "על-ידי שהוא מסביר את ענייני של משיח, כמבואר בתורה שבכתב ובתורה שבעל-פה, באופן המתקבל אצל כל אחד ואחד לפי שכלו והבנתו, כולל במיוחד - על-ידי לימוד ענייני משיח וגאולה" (ספר-השיחות תשנ"ב ח"א עמ' 112).

(33) ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 792, ספר-השיחות תשנ"ב ח"א עמ' 26.

(34) 'התוועדות' תנש"א ח"ג עמ' 164.

(35) ספר-השיחות תנש"א ח"ב ס"ע 691 (היינו במרחק ומדות ועד למחשבה דיבור ומעשה המתאימים לזמן הגאולה, עיי"ש.

וזה כולל, כלשון הרמב"ם בסוף ס' היד, העדר "קנאה ותחרות" ו"לא יהיה עסק... אלא לדעת את ה' בלבד").

(36) לקוטי-שיחות כרך כ עמ' 384.



אם באפשרי, לעשות כל הנ"ל מתוך התוועדות. במשך המעתי-לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כינוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת-עתה אינו חרדי - ולבאר להם איך שחיבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק אדמו"ר, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקווה והביטחון אשר בטח בהם, אשר סוף-סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרחץ החום והחיות שהם מסגולות הנוער.

מובן אשר, בהתאם לתנאי המקום, בכל אתר ואתר, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי יום ההילולא, ובפרט ביום השבת-קודש שלאחריו.

ויהי-יצו, שתיכף ומיד³⁷ ממש, עוד לפני ג' בתמוז, יחיש הוי' ביאת גואלנו, מהרה יגלה³⁸, והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק אדמו"ר, בעל ההילולא, בתוכם ובראשם, ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל³⁹.

וכפי שסיים כ"ק אדמו"ר את מאמר-החסידות הראשון שלו⁴⁰: "ונזכה להתראות עם הרבי פה למטה, נשמה בגוף ולמטה מעשרה טפחים⁴¹, והוא יגאלנו".

ביקור ב'אוהל'

"שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, שקודם ההליכה על ציון ואוהל - נוהגים שאין אוכלים, אבל שותים"⁴².

(37) ראה ספר-השיחות תשנ"ב עמ' 341, 376.

(38) רמב"ם ספ"ג מהל' פרה אדומה, לקוטי-שיחות כרך כח עמ' 131 ואילך. התגלות מציאותו, בתור מלך המשיח, וכתוצאה והסתעפות ממנה - גילוי פעולותיו (ספר-השיחות תשנ"ב ח"א עמ' 131).

(39) אגב, מכתבת המלה "א-ל" (בסוף המכתב שבהערה 4) מוכח שדעת הרבי היא שהמקף שבין אותיותיה מועיל להפרידן שלא תהיה בזה קדושת השם, ודלא כמ"ש בשו"ת אבני-זנור חיו"ד ר"ס רסה.

(40) ספר-המאמרים - מלוקט ח"א עמ' י. וראה 'תורת-מנחם - התוועדות' תש"י עמ' 201.

(41) ראה לקוטי-שיחות ח"ב עמ' 518.

(42) ספר-המנהגים עמ' 96. אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח עמ' רפב. והכוונה שמקפידים לשתות (ולא רק שאין נמנעים מכך.

וכבר העירו מליקוטי-דיבורים עמ' 1354).

חיזוק ההתקשרות עם הנשיא

מדוע אבידת אביו קודמת לשל זקנו? • הצעות לחיזוק ההתקשרות: לימוד משניות, שינון מאמר ונתינת צדקה • הרבי השתדל בטובת הזולת במסירות נפש, ודאג לו בגשמיות ורק אחר כך ברוחניות • מצידו נותן הרבי כל ההשפעות אבל צריך להכין "כלים" • דורשים מהאדם, לעבוד בדרך של חיבור הפכים - בלי גבול בתוך גבול • לקראת יום ההילולא ג' בתמוז

לאביו וזקנו, שזקנו קודם לאביו, כיון שהוא ואביו חייבים בכבוד זקנו?
וההסברה בזה:
מצות כיבוד אב, עם היות שקיומה צריך להיות מצד ציווי הקב"ה ולא מצד הטעם, הרי היא מצוה שיש בה טעם - משום שאביו הביאו לעולם. ולכן, "אבידת אביו ואבידת רבו, של רבו קודמת, שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" - דכיון שטעם כיבוד אביו הוא משום שהביאו לעולם, הרי רבו שמביאו לחיי העולם הבא קודם לאביו שהביאו רק לעולם הזה. אבל בנוגע לאביו ואביו - מוכן בפשטות שאביו שהביאו לעולם קודם לאביו ואביו ששייכותו אליו אינה אלא באופן של סיבה בלבד.⁵ ודוגמתו בנרון דידן - שאנו אין לנו אלא נשיא דורנו, ששייכותנו אליו היא באופן ישיר, כמו אביו ורבו שמביאו לו, ואילו השייכות לרביים שלפניו היא

א. [...] בדיוק "מענינותיך", מעין דווקא שמחובר למקורו - מודגש גם החיבור למקור תורת החסידות, נשיאי החסידות, החל מהבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן, ואנו אין לנו אלא הנשיא שבדורנו, כ"ק מו"ח ארמו"ר.
- ישנם כאלה שעושים חקירה ושקלא-וטריא, בקל וחומר ובגזירה שוה וכו', אודות מעלתם של רבותינו נשיאינו, מי גדול ממי וכו'. והמענה לזה - לכל לראש - שאין זה נוגע אלינו, כיון שאנו אין לנו אלא הנשיא שבדורנו.
דוגמא לדבר בנגלה דתורה - הקדימה דכיבוד אביו לכיבוד זקנו!
בכיבוד אב ואם, האב קודם לאם מפני שהוא ואמו חייבים בכבוד אביו.² ובכיבוד אביו ורבו, הרב קודם את האב מפני שהוא ואביו חייבין בכבוד רבו.³ ולכאורה, על-פי זה היה צריך להיות כן גם בנוגע

(1) רמ"א יו"ד סר"מ סכ"ד.
(2) קידושין לא, א. רמב"ם הל' ממרים פ"ו הי"ד. טוש"ע יו"ד שם ס"ד ובש"ך שם.
(3) כריתות כה, סע"א (במשנה).
(4) ב"מ לג, א (במשנה). רמב"ם הל' ת"ת רפ"ה. טור יו"ד ר"ס רמב. שו"ע חו"מ סרס"ד ס"ב ובסמ"ע שם.
(5) ראה שו"ת מנחת אלעזר ח"ג סל"ג.

להיכנס ליחידות, או על-כל-פנים לראות את פני כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"נ, כאילו עומד לפניו. להניח הפ"נ אחר-כך בין דפי מאמר, קונטרס וכו' של כ"ק אדמו"ר. ולשלחו (אם באפשרי - בו ביום) על מנת לקראתו על הציון שלו (מס' הפקס שליד הציון: 1-718-7234444).
במשך המעט-לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם²².

במשך המעט-לעת - לעשות "התוועדות פעילות ומתוך אהבת-ישראל"²³, ולהתחזק בכל ענייני לימוד התורה נגלה וחסידות, חיזוק התורה והיהדות והפצת המעיינות, ובמיוחד באהבת-ישראל ואהדות-ישראל, כפי שהורנו, החל מההתוועדות הראשונה דקבלת הנשיאות²⁴, ועד ההתוועדות האחרונה לעת-עתה בש"פ ויקהל תשנ"ב - "גילוי האחרות הכללית בהבריאה ובכני-ישראל"²⁵.

לקבוע שעה במשך המעט-לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו, ואשר גם עתה, כיוון "שגם בזה העולם המעשה אשתכח יתיר"²⁶ - בוודאי שהוא מנהיג את העולם כולו, ואנ"ש בפרט, ומעורר רחמים רבים וכו', כמו שהיה עד עתה, ואדרבה, ביתר שאת וביתר עוז²⁷. ולכן, גם השפעותיו לכל השייכים אליו מתעלות יותר ויותר. וכדי שיתקבלו בפנימיות,

16) י"א שהרבי אמר את התיבות "ונפש השנית בישראל היא חלק אלוהה ממעל ממש".
17) ספר-המאמרים - מלוקט חלק ו עמ' קכט.
18) על-פי אג"ק כ"ק אדמו"ר מהור"צ ח"א עמ' שצ - ללמוד אגרת-הקודש סימן ז"ך.
19) על-פי הנפוץ בין אנ"ש ביו"ד שבת - ללמוד את הביאור לאגה"ק האמורה.
20) "נתינת הצדקה (בקשר עם יו"ד שבת וכיו"ב) - הוא שייך גם לנשים, ואדרבה (מצד כמה טעמים) להן דבר הצדקה שייך יותר" (ספר-המנהגים עמ' 85). מובן שיש לשתף גם את הטף (ומכספם) בזה, וכן בשאר ההנהגות, שגם נשים וטף שייכים בקיומן.
21) נוהגים לכתוב את הפ"נ על נייר חלק דווקא. מקפידים לכתוב (אפילו את טיוטת הפ"נ - ראה 'אספקלריה' נספח ל'כפר חב"ד' גיליון 1243 עמ' 20) דווקא באם טבלו באותו היום במקווה (באם לא טבל - יכתוב ע"י אחר). כותבים בחגירת אבנט (ונוטלים ידיים לפני-כן). כשכותב אדם פ"נ על עצמו, כותבים "עליו", "עלינו", ואלו כשכותב עבור אחרים הלשון הוא "עבור..." (המוכר הרה"ח ר"ל ש"י גרונר).
"בנוגע לנוסח הפדיון... אילו יישר חילי, הייתי מבטל הנוסח שכותבים "ממקור הרחמים כו' [והחסדים האמיתיים] ע"ד

מכניסי רחמים כמבואר בתשובת מהרי"ב ז"ל, כ"י א) "ע"ד... ז"ל" הוא ביאור ההיתר על נתינת פדיון לרבי (שלאכאורה ה"ז עניין של ממוצע) ובמילא אי"ז נוגע ושיך לנוסח הפדיון שעניינו בקשת רחמים... ולא ביאור ההיתר על זה. ב) ובנוגע להנוסח 'ממקור הרחמים' - אין צורך ליתן לרבי 'כתובת' מהיכן לעורר רחמים... ואולי רצונו לעורר רחמים ממדרגה נעלית יותר...
"כ"ק מו"ח אדמו"ר [וכן הרבי עצמו - ראה 'אוצר מנהגי חב"ד' אלול-תשרי עמ' תג"ת, וב"מ] היה אמנם כותב נוסח זה, אבל זוהי הנהגה שלו, ואין זה ראייה שגם אנו... צריכים לכתוב כן..." (משיחת ליל ב' אייר תש"י ס"ד, 'תורת-מנחם - התוועדות' תש"י עמ' 39. וראה ב"מ גיליון 22 עמ' 23).
22) כגון הפרקים דלהלן: מ - ברכות פ"א; נ - שבת פכ"א; ח - חלה פ"א; ס - סוטה פ"ח; מ - אבות פ"א; ע - פסחים פ"ג; נ - ידים פ"ב; ד - סנהדרין פ"ג; ל - סוכה פ"ד.
23) מברק ל"י בשבת תשנ"ב - ספר-השיחות תשנ"ב ח"ב עמ' 535.
24) לקוטי-שיחות כרך ב עמ' 499.
25) ספר-השיחות תשנ"ב ח"ב עמ' 440.
26) תניא, איגרת-הקודש, ביאור לסי' ז"ך.
27) 'תורת-מנחם - התוועדות' תש"י עמ' 16, עיי"ש.

באופן של סיבה, כמו אבי אביו כו'.
ועוד ועיקר - שלאמיתו של דבר אין חילוק בין הרביים:

לכל רבי יש עניין מיוחד שלו, וביחד עם זה, הרי הוא גם "ממלא מקום אבותיו", היינו, שממלא את כל המקום (כל פרטי העניינים) של אבותיו ללא חסרון כלל (שהרי אם יש חסרון בפרט אחד, אינו "ממלא מקום" ביחס לפרט זה).

- מצינו אמנם בגמרא⁷ שיתכן ש"אינו ממלא מקום אבותיו בחכמה" כי אם "ביראת חטא", אבל, אין זה שייך בנוגע לרבותינו נשיאינו, כי, כל רבי הוא גם מלך (יראה) וגם רב (חכמה), כמו משיח⁸, ובמילא, הרי הוא "ממלא מקום אבותיו" בכל העניינים.

ואדרבה: נוסף לכך שכל רבי הוא "ממלא מקום אבותיו" בכל העניינים - מיתוסף אצלו עוד עניין שלפני זה לא היה בגלוי (ויתכן שלפני זה לא היה בכלל, אבל, לנו נוגע רק שלפני זה לא היה בגלוי).

ולכן, אנו אין לנו אלא הנשיא שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, שלהיותו "ממלא מקום אבותיו" הרי הוא כולל את כל הרביים, ולא עוד אלא שעל-ידו מיתוסף עוד עניין שלא נתגלה עד לדורנו זה - קרוב לביאת המשיח - "יפוצו מעינותיך חוצה" באופן שלא היה כמותו בכל הדורות שלפני זה!

ושני טעמים להוספה המיוחדת בהפצת המעיינות חוצה בדורנו זה: א) בגלל התגברות החושך ביותר יש צורך באור גדול ביותר להאיר את החושך, ב) בגלל שכבר מתנוצץ אור המשיח.

ומזה מובן גודל ההכרח בהתקשרות וחיבור עם המעייין - מקור תורת החסידות - כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבכוח זה נעשית ההפצה גם ב"חוצה", היינו, שלא זו בלבד שלא מתפעלים מה"חוצה", אלא אדרבה, שהמעיינות באים באופן של הפצה גם ב"חוצה", כיון שהמעייין אין לו

(6) ראה גם שיחת ש"פ ויצא ס"ט (לעיל ע' 106).

(7) כתובות קג, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ז. וראה הל' כלי המקדש פ"ד ה"כ. (71).

(8) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג.

(9) ראה לקו"ש ח"ל ע' 172. ושי"נ.

הגבלות כלל, ומטהר אפילו זכ ומצורע¹⁰.
ועוד והוא העיקר, שפעולה זו (הפצת המעיינות חוצה) נעשית ההכנה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

ב. ובעניין זה (ההתקשרות אל הרבי) צריך לנצל את הזמן עד לה"יאָרְצִיִּיט" [...] ולכל לראש - "אַרְיִינְכָאָפֶן" בנוגע לעניין ההתקשרות:

אמרו חז"ל¹¹ "שכר מצוה מצוה", היינו, ששכר המצוה הכי גדול הוא המצוה עצמה¹², החיבור וההתקשרות (מצוה מלשון צוותא חיבור¹³) עם הקב"ה, אשר, אף-על-פי ש"אין ערוך לך... בעולם הזה ואין זולתך... לחיי העולם הבא, אפס בלתיך... לימות המשיח ואין דומה לך... לתחיית המתים" ויכפי שמאריך כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך ראש השנה¹⁴ בביאור ד' עניינים אלו, מכל מקום, בחסדו הגדול ירד על הר סיני ונתן לבניישראל המצוות שעליהם יהיו בצוותא וחיבור עם מצוה המצוות - הרי זה שכר הכי נעלה.

וכמו כן בנרון דידן - שהעניין הכי נעלה שיכולים "אַרְיִינְכָאָפֶן" עד הַיָּאָרְצִיִּיט, הוא, ההתקשרות אל הרבי, שנעשית על-ידי לימוד תורתו והליכה באורחותיו.

ג. ובהתאם לכך - הנני להציע כמה דברים שיעשה כל אחד עד הַיָּאָרְצִיִּיט¹⁵:

בנוגע ללימוד משניות - יקבל כל אחד על עצמו ללמוד ולסיים עד הַיָּאָרְצִיִּיט חמשה פרקי משניות, שכן, משנה אותיות נשמה¹⁶, וחמשה פרקים במשנה

(10) רמב"ם הל' מקוואות פ"ט ה"ח. טושו"ע יו"ד ר"ס ר"א.

(11) אבות פ"ד מ"ב. וראה "היום יום" ח' חשון. כה אייר.

(12) ראה תניא פל"ט (נב, ב).

(13) לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(14) תרצ"ד - שיצא לאור בשנה זו, ובו המאמר ד"ה אין ערוך לך שנרפס בקונטרס י"ט כסלו שנה זו (סה"מ תשי"א ע' 137 ואילך. וראה שם ע' 107 ואילך).

(15) ראה גם מכתב ט' טבת שנה זו (אגרות-קודש ח"ד ע' קח).

(16) שער המצוות וטעהמ"צ להאריז"ל פ' ואתחנן. פע"ח שער הנהגת הלימוד. הון עשיר בהקדמה על המשניות. באה"ט או"ח ס"א סק"ו.

מוסף: 'אתה יצרת'⁸.

מנחה: פרקי-אבות - פרק ד.

שכח יעלה ויבוא' במנחה - חזור. אם נזכר בזמן תפילת ערבית - מתפלל שתיים (השנייה - עדיף לאומרה אחרי 'אתה קדוש'), הראשונה לערבית (ובה אומר 'אתה חוננתנו') והשנייה לתשלומי-מנחה. ואם שהה הרבה אחרי ערבית, אינו יכול להתפלל תפילת תשלומין?⁹

יום ראשון

א' תמוז - ב' דראש-חודש

ערבית, מוצאי-שבת: בראש-חודש (ובכל יום שיש בו מוסף) אין האבל יורד לפני התיבה, ואף לא בתפילת ערבית ומנחה¹⁰.

שחרית: יעלה ויבוא. חצי הלל, ואברהם זקן, זבדיה, קדיש תתקבל. שיר של יום, הושיענו, ברכי נפשי, קדיש יתום.

קריאת התורה דראש-חודש. חצי קדיש. אשרי, ובה לציון¹¹. יהללו. חולצים תפילין דרש"י ומניחים

(8) בלוח כולל-חב"ד (שבת, ר"ח שבט) כתב: "טעה ואמר 'תיקנת שבת: עד שלא סיים תפילתו - חזור ומתחיל 'אתה יצרת', ואם סיים תפילתו - חזור לראש התפילה...". ואף שאמר "נעשה לפניך... ומוספים כהלכתם", ל' רבים (והרי במוסף בדיעבד די באיזכור בלבד, ראה בשו"ע אדה"ז סי' רסח ס"ח), כאן גרע, כיוון שהזכיר שבת ולא הזכיר ר"ח כלל. מקור דין זה - בברכ"י יוסף (תצ"ס"ק ח, הובא בשע"ת שם ס"ק ג ובכ"ף החיים סי' תכה ס"ק כו), שו"ת תשובה-מאהבה ח"א סי' קס, חכמת-שלמה סו"ס תכה, ליקוטי מהרי"ח (בדפוס המקורי - ח"ב דף צו ע"ב). ויש שנסתפקו בזה. וע' בס' אשיישראל (פרק מה הערה קצג) שיש לחלק בין שבת ר"ח וחובה"מ לבין ר"ה.

[סיום הדין בלוח כולל-חב"ד: "...ואם אמר 'אתה יצרת' אע"פ שחתם 'מקדש השבת' בלבד - יצא". אכן בס' תפוז ס"ג ביו"ט שחל בשבת, פסק אדה"ז שמשום ספק ברכה "טוב לחוש לדבריהם" של הפוסקים שלא לחזור לראש אחרי כדי דיבור, כשחתם בשבת או ביום טוב בלבד, כדי "שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה לבטלה" (אף שמשמע שם שמעיקר הדין היה צריך לחזור), אבל דין זה הוא רק בשאר תפילות ולא במוסף. וע' בס' אשיישראל פ"ט סעיף עה ובנסמן שם].

(9) ראה שו"ע אדה"ז סי' קח סעיפים ב,ה,ז.

(10) ספר-המנהגים עמ' 8.

(11) פעם אירע במניין של הרבי שהש"ץ סיים בקול "יגדיל תורה ויאדיר", לפני החזרת הס"ת, והרבי הורה לו לומר מיד את הקדיש [כנראה משום שעיקר חיוב אמירת קדיש הוא על ובה

תפילין דרבנתיים, קוראים קריאת-שמע, קדש, והיה כ"יביאך. שש זכירות. חולצים תפילין דר"ת. הש"ץ אומר איזה מזמור, חצי קדיש, מוסף.

שכח יעלה ויבוא במנחה, ונזכר בערבית מוצאי-ראש-חודש - מתפלל פעמיים שמונה-עשרה, והשנייה - יתנה שתהיה בתורת 'נרבה' (אם הוא פטור מלהתפלל 'תשלומין')¹².

יום שלישי

ג' בתמוז

ביום זה, בשנת תרפ"ז, נשתחרר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ"נ עמהמאסר בבית-האסורים ('שפלוניה', בעיר פטרבורג, שנקראה אז 'לנינגרד'), בתנאי שיסע מיד לגלות, בעיר מקלטו 'קוסטרומה' למשך שלוש שנים¹³.

יום ההילולא השבעה-עשר של הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורכנא מנחם-מענדל זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע (תשנ"ד), דור שביעי לנשיאי חב"ד, ומנוחתו כבוד בניו-יורק, ארצות-הברית, על-יד ציון כ"ק חמיו אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע.

סדר יום ההילולא:

ביום שני, תיכף אחר השקיעה¹⁴, מדליקים (בכל בית) נר שידלק כל המעט-לעת. אם אפשר בקל - נר של שעווה¹⁵.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום

לציון ולא כהקדמה לתפילת מוסף. וראה בנימוקי או"ח ר"ס נה שהורה במצב זה (שמפסיקים בתפילין דר"ת ואף בדברים בטלים לפני הקדיש) לומר את הקדיש לפני החזרת הס"ת] וזה כנראה גרם שהתחילו לנהוג שם בקביעות, למהר ולהחזיר את הס"ת לפני אשרי ובא-לציון.

(12) לוח כולל-חב"ד בדר"ח מרחשוון, משו"ע אדה"ז סי' קח סי"ז.

(13) ראה בפירוט ב'ספר התולדות - אדמו"ר מהוריי"צ, כפר-חב"ד תשל"ב, ח"ג פרק כא. ספר-השיחות תרפ"ז, מבוא עמ' י. עמ' 168. ספר-השיחות תנש"א ח"ב עמ' 649.

(14) ע"פ ס' המנהגים עמ' 79.

(15) "ראשיית-יבות: 'הקיצו ורננו שוכני עפר'" (מהמכתב שצויין בהערה 4). למעשה, נר של שעוות-דבורים **טהורה** אינו דולק יפה (מוציא הרבה גאזים וכבה מהרה, מלבד באבוקת-הבדלה הפתוחה לאוויר), ונרות ה'שעווה' המצויים בשוק מעורבים בהרבה 'סטיארין'. ולכאורה די שיהיה ה**רוב** שעווה לקיום המנהג כראוי.

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת קודש פרשת חוקת

ל' בסיוון, א' דראש-חודש תמוז

מנהגנו בקריאת שמו"ת לומר בסיומה את שתי ההפטרות ("ויפתח הגלעדי" לפרשת חוקת, ו"השמים כסאי" לראש-חודש, ובסופה פסוק ראשון ואחרון של 'מחר חודש'). למנהג רבותינו, אומרים ביום שיש לאחור קריאת שמו"ת את ההפטרה "ויפתח הגלעדי", ובשבת קודש לפני תפילת שחרית, לאחור קריאת ה'שביעי' (פעם נוספת), את ההפטרה הנאמרת בפועל "השמים כסאי" והפסוקים שבסופה.

בתפילת ערבית, קודם שמונה-עשרה², טופחים

1 בחוברת 'דבר מלכות' לשבת זו הדפיסו לקרוא בשמו"ת שלוש הפטרות: דפרשת חוקת, דראש-חודש ודמחר-חודש. אמנם ב'היום יום' דש"ק זו (בקביעות זהה - שבת-ראש-חודש, ל' סיוון) איתא: "... וקורין גם ההפטרה, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ראש-חודש..." - שתיים ולא שלוש. ולכאורה: הפטרת חוקת שייכת לפרשת השבוע, והפטרת ר"ח קוראים רק "שמא יקראוהו למפטיר" (ש"ע רבינו ס' רפה ס"ו). וכן הוא גם ע"פ קבלה, ראה בכף החיים שם ס"ק לו) יחד עם פסוק ראשון ואחרון דהפטרות מחר-חודש, כמנהגנו, אבל את ההפטרה דמחר-חודש בשלימותה אין צורך לקרוא. ונפקא-מינה לכל פעם שקוראים פסוק ראשון ואחרון דהפטרה השייכת לתאריך ולא לפרשה. ועצ"ע מלשון ה'רשימות' (חוברת קפג. 'רשימות היומן' ס"ע שצז): "... אבל ביחידות אומרים ב' ההפטרות (בשבת הגדול הפטרת 'ערבה' וההפטרה דפרשת השבוע, אף כשערב-פסח אינו חל בשבת), וכן בשבת ראש-חודש וכה"ג (אומרים ביחידות את שתי ההפטרות)" - הרי מדובר בהפטרה השייכת רק לתאריך ולא לפרשה, ואינה נאמרת בפועל באותה שבת, ובכל זאת אומרים אותה, ואף מקשרים אותה לאמירת ההפטרה דשבת ר"ח, כך שא"א לתרץ שזו הוראה מיוחדת בהפטרה זו.

2 עיקר המנהג הוא בליל א' דר"ח (ראה 'מהרי"ל - מנהגים' עמ' ה', שבליל ב' דר"ח היו שלא הכריזו 'יעלה ויבוא' אלא 'ראש חודש'). אך יש הרגילים לטפוח על השולחן גם בב' דר"ח, וכן לומר בקול 'יעלה ויבוא' גם בשחרית ומנחה, ולהכריז לפני

על השולחן להזכיר 'יעלה ויבוא', אבל אין מכריזים זאת בדיבור³.

* בשבת-קודש זו⁴, שקודם יום ההילולא ג' תמוז, ישתדלו לעלות לתורה. אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים⁵, אבל לא להוסיף על מספר הקראים.

* ישתדלו שמפטיר⁶ יהיה הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המניין - או על-פי הגורל.

שחרית: יעלה ויבוא. חצי הלל, ואברהם זקן, זכריה, קדיש תתקבל. שיר-שלי"ום, הושיענו, ברכי נפשי, קדיש יתום.

מוציאים שני ספרי-תורה. בראשון קוראים לשבעה עולים בפרשת השבוע, לפני ההגבהה מניחים את ספרי-התורה השני על הבימה, ואומרים חצי קדיש. הגבהה וגלילה. בספר התורה השני קוראים למפטיר בפרשת פינחס: "וביום השבת... ובראשי חודשיכם... ונסכו". הגבהה וגלילה.

הפטרה: "כה אמר ה', השמים כסאי" (ישעיה סו) ומוסיפים פסוק ראשון ואחרון מהפטרת 'מחר-חודש' (שמואל-א כ,ח.מב)⁷.
אין אומרים 'אב הרהמים'.

מוסף דשבת ר"ח 'אתה יצרת', כדי למנוע שכחה.

3 סידור אדה"ז, תפילת ערבית.

4 מנהגי יום ההילולא - הוראת בי"ד רבני חב"ד בארה"ק, ע"פ מכתב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו משנת תשי"א לעו"ד שבת (אג"ק ח"ד עמ' קמב, ספרי-המנהגים עמ' 95, ובכ"מ).

5 כאשר לפחות שישה מהמשתתפים לא שמעו את קריאת-התורה (קצות-השולחן ס' כה ס"ד). ואפשר לעשות זאת אף לפני תפילת שחרית, כנפוץ בין אנ"ש ובבית-חינו וע"י אג"ק ח"ג עמ' ד, שלא חייב להיות קשר בין התפילה לקריאת התורה. וע' בספר 'התפילה כהלכתה' פט"ז ס"ה ובהערות שם.

6 ברכייוסף או"ח ס' רפד ס"ק א. שערי-אפרים שער ט סמ"ב. דרכי חיים ושלו' אות רי.

7 ספרי-המנהגים עמ' 33.

הם כנגד חמשה השמות שנקראו להנשמה, נפש רוח נשמה חיה יחידה¹⁷.

- בפעם הראשונה שראיתי שמדליקים חמש נרות בעת התפילה ביאָרצייט (וכן בשנת האבלות), כשהייתי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר בפאָרז¹⁸, שאלתי אצלו טעם הדבר, ולא השיב, ולאחר זמן אמר, שחמש הנרות הם כנגד חמש השמות שהנשמה נקראת בהם, נפש רוח נשמה חיה יחידה¹⁹.

ועל-ידי לימוד חמשה פרקי המשניות יתוסף

והשיב לו כ"ק מו"ח אדמו"ר²¹ שההתקשרות היא על-ידי לימוד תורתו ושמירת התקנות וכו'. - הרבי לא אמר לו שיתקשר אליו על-ידי עניני מופתים, או על-ידי נסיעה אליו, אלא על-ידי לימוד תורתו כו'. ובהתאם²² לכך הנני להציע שלקראת היאָרצייט ישנן כל אחד המאמר (כולו או חלקו) שנתן כ"ק מו"ח אדמו"ר ליום הסתלקותו²³, ומזמן לזמן, כשנמצא במבוכה, או שישנם אצלו ספקות, או במצב ש"פגע כך מנוול זה"²⁴ - יחזור במחשבתו מאמר זה.

לכל רבי יש עניין מיוחד שלו, וביחד עם זה, הרי הוא

גם "מומלא מקום אבותיו", היינו, שממלא את כל

המקום, כל פרטי העניינים של אבותיו ללא חסרון כלל

- בשיחת י"ט כסלו²⁵ סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבשנת תר"ף, שנת הפרידה, שבה נפרד מאביו כ"ק אדמו"ר נ"ע, הרבה כ"ק אדנ"ע לדבר עמו אודות המאמר דיבור-המתחיל והדרת פני זקן שבליקוטי תורה (סוף פרשת קדושים)²⁶. במאמר זה מבאר גודל המעלה שדברי תורה חקוקים במוחו, שאז, גם בשעה שאינו עוסק בתורה, הקב"ה שוכן עד בקרבו (ולכן צריך לעמוד מפני תלמיד-הכס"י²⁷ גם בשעה שאינו עוסק בתורה, מפני שדברי תורה חקוקים במוחו). ועל דרך זה בענייננו: השינון והבקיאות במאמר - מלבד התועלת להתקשרות בעת חזרת המאמר, הרי, גם בשאר הזמנים יהיה מוחו ממולא בתורתו

בחזוק ההתקשרות עם הרבי - לא רק נפש עם נפש (שזה נעשה על-ידי לימוד פרק אחד), ולא רק רוח עם רוח (על-ידי שני פרקים), ולא רק נשמה עם נשמה (על-ידי שלשה פרקים), ולא רק חיה עם חיה (על-ידי ארבעה פרקים), אלא גם יחידה ... (כ"ק אדמו"ר הפסיק בבכי ואחר כך סיים) עם יחידה (על-ידי חמשה פרקים),

ויתירה מזה - שעל-ידי יחידה, עם היותה רק שם לעצם הנשמה, מכל מקום, כיון שנקראת "יחידה" על שם שמיוחדת עם בחינת יחיד²⁰, נעשה על-ידיה גם ההתקשרות והדביקות של עצם בעצם! [...].

ד. והצעה נוספת - בנוגע ללימוד תורתו:

אחד שאל במכתב אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר כיצד תהיה ההתקשרות שלו אליו מאחר שאינו מכירו פנים,

- השואל לא ראה את הרבי, והיה נדמה לו שגם הרבי לא ראה אותו... -

17 בר"ר פי"ד, ט. דבר" פ"ב, לו.

18 ראה רשימת ה"יומן" ב' ניסן תרח"צ ("רשימות" חוברת קפג ע' 11).

19 ראה סה"מ תש"ח ע' 146 ובהערה 11 שם.

20 ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 56 ואילך. וש"נ.

21 אגרות-קודש שלו ח"ה ע' צד. וש"נ (נתקב"ב היום יום" כד סיון).

22 מכאן ועד סוף הסעיף - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר (באידיש), ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ב ע' 513-4. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

23 ד"ה באתי לגני ה'שית" (סה"מ תשי" ע' 111 ואילך).

24 סוכה נב, רע"ב. וש"נ.

25 דשנת תש"ז (ס"י) - שי"ל בקונטרס י"ט כסלו שנה זו (סה"מ תשי"א ע' 149. ולאח"ז בסה"ש תש"ז ע' 93).

26 בשיחה הנ"ל ממשיך, שמאמר זה אמרו רבינו הזקן תיכף לאחרי הסתלקות המגיד, ושהצ"צ ואדנ"ע אמרוהו קודם הסתלקותם (המו"ל).

27 קידושין לב, ב. רמב"ם הל' ת"ת רפ"ו. טושו"ע יו"ד ר"ס רמד.

של הרבי, שבתורה זו מסר הרבי את עצמו ("דער רבי האָט זיך אָפּגעגעבן") לחסידים, ובמילא, נמצא הוא בהתקשרות תמידית עם הרבי, וכלשון הליקוטי תורה: "בלי שום הפסק ופירוד לעולם אפילו רגע אחד".

ובעניין זה לא נוגע כל כך הכמות, שינון כל המאמר, או (אם מצד איזה סיבה שהיא אינו יכול לשנון כולו) מחצית המאמר; בעיקר נוגע האיכות - שיהיו חקוקים כמוהו, אותיות החקיקה²⁸, מים חיים, זוחלין, מי מעין, שמחוברים עם המקור, עצם הנפש...

ה. והצעה שלישית - שבכל יום ויום עד ליאָרצייט יוסיף כל אחד בנתינת הצדקה.

- כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם בשם אביו כ"ק אדמו"ר נ"ע²⁹, שכללות עניין אמירת קדיש אחרי הרביים הוא לא (כל כך) בתור סגולה עבורם, אלא (בעיקר) עבור אלה שאומרים הקדיש. ועל דרך זה בנרדון דידן, שנתינת הצדקה היא לא בתור סגולה עבור הרבי, אלא עבור נותני הצדקה, שעליידי זה יתוסף בהתקשרות שלהם.

נתינת הצדקה צריכה להיות מתוך כוונה לקיים מצוה של הקב"ה, אבל, ביחד עם זה, בודאי שפעולה זו תועיל גם לחיזוק ההתקשרות.

ו. וההתחלה בזה - בקבלת החלטה טובה עתה בנוגע לכל ג' העניינים הנ"ל, לימוד משניות - קו התורה, לימוד המאמר - שבתורה גופא הרי זה שייך לקו העבודה, ונתינת הצדקה - גמילות חסדים, שהם ג' העמודים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמילות חסדים³⁰, - ו"ה' יראה ללבב"³¹, שכל אחד מקבל על עצמו בלבב שלם ובנפש חפצה לקיים כל העניינים הנ"ל [...].

* * *

ז. בהמשך לאמור לעיל שהצעה להתקשרות היא עליידי לימוד תורתו והליכה באורחותיו - הרי, מהעניינים העיקריים באורחותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, הוא, ההשתדלות בטובתו של הזולת.

הסדר של הרבי היה להשתדל לעשות טובה לכל יהודי הן ברוחניות והן בגשמיות. - הרבי לא היה מקדים לעשות חקירה ודרישה אודות מצבו הרוחני, אלא לכל לראש היה עושה לו טובה בגשמיות, למלא חסרונו בדבר שביקש ממנו, או בדבר שחסרונו היה ידוע לרבי בעצמו, ואחר כך היה משתדל להשפיע עליו ברוחניות.

השתדלותו של הרבי בטובתו של הזולת היתה עד כדי מסירת נפש, כולל גם מסירת הרצון (כי נפש פירושה רצון³²) - להניח שאר עניני קדושה שלו בשביל לעשות טובה ליהודי.

ולעיר מפתגם הצמח-צדק אודות רבינו הזקן³³ - בעל השמחה - שכל עניני המסירת נפש שלו הם כלא לגבי מסירת הנפש לנתק את עצמו ("אפרייסן זיך") מהדביקות של "ועמך לא חפצתי"³⁴, ולהתמסר לעשיית טובה ליהודי (ולא רק ברוחניות, אלא גם בגשמיות)!

- כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר³⁵ שפעם בשמיני עצרת ציוה אביו (כ"ק אדמו"ר נ"ע) לקרוא לחסידים להתוועד עמם, באמרו, שאף-על-פי ששמיני עצרת הוא זמן נעלה ביותר בדוגמת ראש השנה, מכל מקום, צריכים מסירות נפש עבור טובת החסידים. - ולכאורה, למה ציוה לקרוא לחסידים בשמיני עצרת (שהוא כמו ראש השנה) דווקא, ולא קרא להם בשמחת תורה או באסרו-חג? אלא, משום שעשיית חשבונות וקביעת זמן לנוחיותו הרי זה שייך להנהגה על-פי שכל, מה שאין כן בהנהגה של מסירות נפש לא שייך לעשות חשבון ש"ימסור נפשו" רק ... בזמן היותר נוח לו - שהרי זה היפך תנועת המסירות נפש שיוצא ממצייאותו לגמרי.

ובנוגע לפועל: כל אלה שרוצים להתקשר אל הרבי, צריכים ללכת באורחותיו ולהתעסק

(32) ראה ירמ' טו, א ובפרש"י (וראה שיחת ש"פ לך לך הערה 35 (לעיל ע' 72). וש"ג).

(33) שיחת כ"ף כסלו תרצ"ג סוסי"ז (לקו"ד ח"א מה, א).

(34) תהלים עג, כה. וראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"מ (נעתק ב"היום יום" יח כסלו).

(35) ראה "רשימות" חוברת קפה בסופה.

...והרה"ת ר' נתן ב"ר שניאור זלמן גורארי"ה שי' סיפר שגם אצלו היה שאלה דומה [שנולד איטר] ושאלו אצל כ"ק אדמו"ר שליט"א [בכדי להתאים לפסקו הידוע של אדמו"ר הזקן בשולחנו, דבתי כתיבה אזלינן], והשיב שלא להכריחו לכתוב ביד ימין כי זה יכול לפעול על הבריאות.

עלייה לפני יום-הולדת

בלקוטי שיחות (כרך ה' עמ' 86 בהערה 5 שם) מציין הרבי:

...שבת מינה מתברכין כולהו יומין... ולהעיר גם ממנהג אנ"ש בזמן האחרון, שבשבת שלפני יום ההולדת (או ביום ההולדת עצמו - כשחל בשבת) עולים לתורה.

אחד מאנ"ש (ר' א"א), שיום הולדתו חל למחרת יום-הכיפורים, זכה להיכנס ל'יחידות' לרגל יום הולדתו בימים הסמוכים ליום-הכיפורים, ובאותה שנה חל יום-הכיפורים בשבת-קודש. הרבי אמר לו:

מכיוון שיהיה לך קשה לקבל עלייה ביום-כיפור, מן הראוי אפוא שתשתדל לעשות הגבהה וגלילה כדי לקיים מנהג עלייה לתורה בשבת שלפני יום-ההולדת.

חסיד אחר, שנולד ביום א' של חג-השבועות (שאינו חל אף פעם בשבת קודש - על-פי הכלל 'לא בר"ו פסח'), שמע מהרבי שעליו לעלות לתורה בשבת קודש שקודם חג-השבועות [השווה למכתב באגרות-קודש כרך ז' עמ' רנח - למי שנולד ביום ב' דחג השבועות - שפורטו מנהגי יום הולדת (אמירת תהלים, חזרת דא"ח וצדקה) ולא נזכר מעניין עלייה לתורה].

מהי מסירות נפש

ב'יחידות' מיום ב' במרחשוון תשכ"ג שאל אחד מאנ"ש, שעסק בתחום החינוך, מה הפירוש "מסירות נפש בחינוך". מה הבחינה שידע שיש לו מסירות-נפש למען חינוך ילדי-ישראל.

הרבי השיב:

מסירות נפש - פירושה, אחרי שפעלו את העניין,

מרגישים כי היה קשה וכוונתו במאמצים בלתי רגילים. ולא כטעות העולם הסבורים כי כאשר אדם מרגיש וחש בקשיים ובמניעות ועיכובים כדי לקיים מצוה זו או אחרת, זה סימן שהוא פועל במסירות-נפש. ולא כן, אלא כאשר קל הדבר, ואין האדם רואה וחש קשיים, והוא מקיים ועושה את המצווה, סימן הוא שכוחות של מסירות נפש היו במעשה ובפעולה זו, כי אחרת איך השיג והצליח נגד המניעות והעיכובים. אבל כאשר הדבר קשה לו והוא מיצר ונאנח, הרי זה בטבע האדם, ואין כאן מסירות נפש.

המנחה בכלל הקרבן

מעשה במלמד מאנ"ש שכתב לרבי שאלה שהתעוררה אצלו כאשר למד עם התלמידים את סדר העבודה של יום-הכיפורים. הרבי השיב לו כשהוא מציין הגהות על גיליון השאלה. מאוחר יותר אף הסכים הרבי לפרסום המענה, בקובץ 'יגדיל תורה' נ"י תשרי-מרחשוון תשל"ט עמ' יד (שנה שלישית חוברת א' (כו)):

שאלה [האותיות מציינות להגהות הרבי כמענה]:

אשתקד בלמדי עם התלמידים סדר העבודה יום-הכיפורים הוקשה לי למה השמיט כ"ק אדמו"ר הזקן * מנחת התמיד של שחר, ² ועיינתי בנוסח אתה כוננת שבמחזורים נוסח ספרד ³ ושם כתוב אחר האיברים כמצוותן "ומקטיר מנחת התמיד כמצותה", אך שם יש כפל לשון ¹ לכאורה, שכתוב שם גם-כן ככל יום יעשה מנחת הסלת ומנחת חביתין.

תשובה:

א. הוא כלשון המשנה (יומא פרק ג' משנה ד').
ב. ומנחתו נכלל באיברים דבשבילן באים (ראה תפארת ישראל שם) בפרט שנתוסף כאן "כמצותן" ובכל זאת מפרט אחר-כך היין - כי חביתין (שאינן שייכות לתמיד) הפסיקו. אבל כתבה (על מנחת התמיד של בין הערביים) כי הקטרת מפסקת בינה להאיברים.

ג. וכן כתוב גם ב'פרי עץ חיים'.

ד. כנראה הפירוט [הפירוט?] מבאר מהי מנחת התמיד.

ז"ל. ההלוויה התקיימה ביום ראשון לפני הצהריים. כ"ק אדמו"ר שליט"א נסע לבית-החיים אך לא נכנס פנימה, אלא עמד בחוץ והביט פנימה כל זמן הקבורה וניגב כל הזמן את עיניו (= שדמעו ככל הנראה).

"על-פי הוראת הרבי לומדים אחרי כל תפילה בבית האבל כמה שורות בספר המאמרים תרצ"ט".

ר' משה לייב הנ"ל זכה לעבוד בשירותם של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו. איש חכם וחסיד גלובל.

מסופר כי פעם אחת, בשנים הראשונות, יצא אל הקהל בבית-המדרש ואמר להם: "את המאמר 'צמצם שכינתו בין בדי הארון' אני אומר לכם על הרבי. מדובר באיש אלוקי, איש פלאות, שלא ייתכן לעשות מה שעושה - בתורה, עבודה ועבודת הכלל - מצד כוח אנושי..."

ידע לכוון

הרה"ח ר' מרדכי שוסטרמן (בספרו 'למען ידעו...בנים יולדו' עמ' 151) מספר, כי בשנת תשכ"ה הורה הרבי להתחיל לסדר בדפוס את המשך תרס"ו. כמה שבועות אחר-כך קיבלו פתאום הוראה להפסיק את סידור המשך בדפוס.

למרות זאת, בעצת הרב רודשטיין - שאמר לו אל תתחשב בציווי, עליך להמשיך להכין את ההדפסה - המשיך בהכנה דפוס.

ואכן, בערב ראש-חודש אלול תש"ל כאשר נכנס לרבי, התעניין הרבי היכן אוהזים בסידור המשך תרס"ו, והוא סיפר לרבי שהרב רודשטיין ז"ל יעץ לו להמשיך לסדר בדפוס, וסידר מאז עוד כחמישים פסי עימוד. הרבי קרא בקול: "תבוא עליו ברכה!".

התנאי ל'קבוצה'

ביום חמישי י"ט מנחם-אב תשכ"ז נכנס אל הרבי ליחידות' הרה"ג ר' שמואל-לייב יאלוב, מחבר הספרים 'מנחת שמואל' (ראה אודותיו - 'שמן ששון מחבר' כרך ב' עמ' 154-157).

טרם כניסתו אל הקודש פנימה נכנס לבית-המדרש שבו שהו תמימים מה'קבוצה' (שהגיעו ללמוד שנה במחיצת הרבי), והתיישב לידם. בהיות הרב יאלוב לומדן ושקוע בענייני תורה התפתחה ביניהם שיחה תורנית.

הבחורים ביקשוהו שיספר לרבי ששוחח עמם בלימוד, וכך עשה. הרבי שאל אם ההתמודדות איתם הייתה קשה ("אויב זיי האָבן זיך גילאָזט?"), וענה שדיברו 'עניינים כבדים'. והוסיף הרב יאלוב כי בין הבחורים היה אחד בעל מוח חריף במיוחד. על כך הגיב הרבי: "לכולם יש ראש טוב, אך יש לזרזם שילמדו יותר. כי לימוד על דרך הרגיל [בדוגמת ההלכה שדי בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית] מספיק לכן ארץ-ישראל שנמצא בארץ-ישראל או לכן חו"ל שנמצא בחו"ל, מה שאין כן בן ארץ-ישראל שבא לחו"ל [כמוהם], אינם נפטרים בלימוד רגיל אלא נדרשים להוסיף בתורה, עבודת ה' ויראת שמים כי זהו כל ההיתר לצאת לחוץ-לארץ".

הרבי הזכיר את הנאמר "ויחזור לארץ" והתבטא: "אם בני ארץ-ישראל לומדים כמו בארץ-ישראל או שחסר בלימודים ביום ששי (=יחידות' התקיימה כאמור בליל ששי) עליהם לחזור לארץ". הרב יאלוב שאל אם למסור זאת לבחורים והרבי ענה: "למסור בשם אומרו".

צער הגלות

עוד מובא ביומן חודש מנחם-אב תשכ"ז שם, על הנהגת הרבי ביום תשעה באב: "הרבי עלה כרגיל למפטיר הן בשחרית הן במנחה, בעת אמירת פסוקי הפטרה בשחרית בכה הרבי, וגם בברכות שלאחר הפטרה (במיוחד בברכת "שמחנו")."

"הנח להם" ... ל'איטר'

כתב הרב החסיד המקובל ר' מנחם זאב הלוי גרינגלס ממונטריאול [נדפס בקובץ יגדיל תורה נ"י תשריי-מרחשוון תשמ"א (שנה ה' חוברת א (לח) עמ' לו):

בהשפעה על הזולת, ולדוגמא (בלשון הכתוב³⁶) "כי תראה ערום" - ללא ציצית ותפילין - "וכסיתו", וכיוצא בזה.

* * *

ח. כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם שהרביים נותנים כל העניינים, וחסידים צריכים לעשות "כלים" כדי שהברכות יומשכו למטה מעשרה טפחים, בבני חי ומזונא רויחי.

ולהוסיף, שעניין זה (שהרביים נותנים כל העניינים) מודגש ביותר אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר

ההתקשרות היא על-ידי לימוד תורתו ושמירת התקנות.

הרבי לא אמר לו שיתקשר אליו על-ידי עניני מופתים,

או על-ידי נסיעה אליו, אלא על-ידי לימוד תורתו

וניגוד זה לזה ובמילא לוחמים זה בזה, מכל מקום, מתחברים יחד - בכוח האין-סוף, שלהיותו כל יכול ונמנע הנמנעות⁴⁷, בכוחו וביכולתו לחבר הפכים.

ועל-פי זה יש לבאר דברי הגמרא⁴⁸ (בתיווך הסתירה בין ב' הפסוקים בנוגע למספר המלאכים, "אלף אלפים ישמשונה ורכו רבבן גו"⁴⁹, "היש מספר לגדודיו"⁵⁰ (בתמיהה)) "אלף אלפים ישמשוניה מספר גדוד אחד, ולגדודיו אין מספר" - דלאורה, ישנו כלל על-פי חכמת החקירה (והובא גם בספרי

- כידוע³⁷ שכאשר קיבל את הנשיאות מאביו כ"ק אדמו"ר נ"ע, ביקש שנשיאותו תהיה בחסד וברחמים, כך, שבדאי נותן כל העניינים בחסד וברחמים, אלא שצריכים לעשות "כלים" כדי שתהיה ההמשכה למטה מעשרה טפחים.

ומהו ה"כלי" להמשכת הברכה - אמרו חז"ל בסוף המשניות: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר³⁸ ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

ט. והעניין בזה³⁹:

ברכתו של הקב"ה היא בלי גבול, "עד בלי די"⁴⁰, וכפי שמצינו שכאשר משה אמר לבני-ישראל

36) ישע"י נח, ז. וראה תדבא"ר פכ"ז.

37) ראה שיחת שמח"ת תרצ"ג (נעתקה באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר ח"ג ע' שנג). וראה "רשימות" חוברת קפ ע' 9 (נעתק ב"היום יום" כ חשון).

38) תהלים כט, יא.

39) ראה גם מכתב י"ט כסלו; כ"א שבט שנה זו (אגרות-קודש ח"ד ע' פו; ע' קנה): "ואסיים במה שדובר בהתועדות י"ט כסלו זה כו". "ובהתועדות כאן נתבאר כו" (המור"ל).

40) מלאכי ג, יו"ד.

41) דברים א, יא.

42) לך לך יג, טז.

43) פרש"י עה"פ (נת' בלקו"ש חי"ט ע' 15 ואילך).

44) ולהעיר גם ממארו"ל (תענית ח, ב. וש"נ) "אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמימן מן העין".

45) משא"כ חיבור דברים השייכים זל"ז אינו ענין של שלום כיון שמלכתחילה אין ביניהם ניגוד ומלחמה.

46) ראה במדב"ר פי"ב, ח. וש"ג. תניא אגה"ק רסי"ב.

47) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא בס' החקירה

להצ"צ לר, ב ואילך. ובכ"מ.

48) חגיגה יג, סע"ב.

49) דניאל ז, יו"ד.

50) איוב כה, ג.

ראש בני-ישראל

מהי פעולת "אזכיר על הציון"? • מתי לוקח הרבי 'אחריות' ולא רק מברך? • ומה ביקש הרבי מהרב יאלוב למסור לתלמידי ה'קבוצה'?
• על המזכיר שידע לכוון לרצונו של הרבי, ועל עלייה בשבת שקודם יום-הולדת • מסירות נפש פירושה - כשעושים בקלות ולא נאנחים • וביאור בנוסח 'אתה כוננת' שבסדר עבודת יום-הכיפורים • אוסף מיוחד ליום הגדול והקדוש ג' תמוז

לקחת אחריות על הנשאל

אחד התמימים ב־770 רשם ביומנו בקיץ תשכ"ז את הדברים האלה:
 שמעתי מהרה"ח ר' לייב שי' ביסטריצקי שהרב חודוקוב אמר לו בשם הרבי שיש שלושה סוגים בין החסידים הפונים בשאלות לרבי: א) אחרי שהחסיד עשה מעשה הוא מודיע לרבי ומבקש ברכה. על זה עונה הרבי: "אזכיר על הציון", זאת אומרת שהרבי אינו לוקח עליו אחריות על הדברים, אלא הוא בדוגמת "אל תהא ברכת כו' [קלה בעיניך]". (ב) ששואל אם לעשות באופן כזה או כזה, ואז הרבי [משיבנו, וממילא] לוקח עליו אחריות. ג) ששואל מה עליו לעשות, ואז הרבי לוקח עליו אחריות גדולה יותר, כי הרבי צריך לקחת עניין מהעולם ולומר לו ("כזה ראה וקדש") זאת עליך לעשות.

לא בכוח אנושי

ביומן תשכ"ח מסופר:
 "במוצאי שבת קודש ט' במרחשוון תשכ"ח נפטר המזכיר ר' זוסיא (ר' משה לייב) רודשטיין

ברכה – לא דבר פשוט

שח נאמן בית רבי הרה"ח ר' מאיר שי' הרליג:
 הרה"ח ר' זלמן דוכמן היה אוסף דמי 'מעמד'. פעם אחת נתבקש עליידי יהודי שביקר אצלו בטורונטו לבקש מהרבי ברכה לילדים, אך בפועל לא נושע. שוב ביקר אצלו בשנה לאחר-מכן, והלה שטח בשנית את בקשתו. גם בפעם הזאת בירך הרבי, אולם עדיין לא באה הישועה. בפעם השלישית, לאחר שר' זלמן הגיש את הבקשה, הגיב הרבי ב"אזכיר על הציון". ר' זלמן התאכזב ובמידה מסויימת כבר התייאש. והנה בשנה הרביעית ביקר ר' זלמן שוב אצל היהודי, ולשמחתו בישר לו הלה כי אשתו נפקדה בשעה טובה ומוצלחת.
 כששב לנוי-יורק ונכנס ל'יחידות' שאל אותו הרבי מה נשמע אצל אותו יהודי שביקשת בעבורו זה שלוש פעמים. ר' זלמן השיב מיד: אכן, ב"ה נולד לו בן.

הרבי הגיב: "ר' זלמן, 'אזכיר על הציון' זה לא דבר של מה בכך!" (מרשימות השליח הרה"ח ר' שגי' שי' הר-שפר, נס ציונה).

- שאף-על-פי שתובעים הנהגה על-פי שולחן-ערוך, ועל-פי שולחן ערוך צריכים לדלג חלקים מסוימים בתפילה בשביל להתפלל בציבור (אם אחר לבוא לבית הכנסת והציבור עומדים באמצע התפילה)⁶⁰, מכל מקום, אומרים הרביים שאין לעשות כן⁶¹, כי אם להתפלל כל התפילה על הסדר, והתפילה צריכה להיות בכוונה דווקא (כפסק דין הרמב"ם⁶² ש"כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה"), ובהקדמת עניין "כובד ראש" ("אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש"⁶³), ובשביל זה כדאי להפסיד תפילה בציבור, ולהפסיד אפילו זמן תפילה⁶⁴, כי העיקר שתהיה התפילה עצמה כדבעי.

ועל דרך זה בנוגע לבעלי עסקים - שמחד גיסא צריכים לפרנס בני ביתם, ועד שאמרו חז"ל⁶⁵ "עושה צדקה בכל עת"⁶⁶. זה הזן בניו ובנותיו כו", ולאידך גיסא אומרים שצריכים לתת לצדקה ללא שיעור, ועד "כל אשר לו", כמו שכתוב⁶⁷ "עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו"⁶⁸.

א. ועל-ידי העבודה באופן של חיבור הפכים, עניין השלום, נעשה "כלי מחזיק ברכה" להמשכת כל הברכות - שנעשים "כלים" לברכותיו של הרבי, שיומשכו בחסד וברחמים, ולמטה מעשרה טפחים, בבני חיי ומזונא רויחי.

ועד שזוכים לברכה העיקרית - הגאולה השלימה, שגם היא מרומזת בעניין השלום [...].

(קטעים מהתעודות "ט כסלו ה'תשי"א. תורת מנחם, כרך ב עמ' 122-127 והלאה)

60 ראה טושו"ע ואדה"ז אור"ח ר"ס נב.
 61 ראה אגרות-קודש כ"ק ארמו"ר ח"א ע' רכט. ח"ז ע' קלט.
 62 ה' תפלה פ"ד הט"ו. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 118 הערה 36. וש"נ.
 63 ברכות רפ"ה. שו"ע אדה"ז אור"ח סצ"ג ס"ב.
 64 ראה גם אגרות-קודש כ"ק ארמו"ר ח"ג ע' קמו. ח"ד ע' תו. ועוד.
 65 כתובות נ, סע"א.
 66 תהלים קו, ג.
 67 איוב ב, ד.
 68 ראה לקו"ש חכ"ז ע' 217 ואילך. וש"נ.

חסידות⁶⁹) שמדבר מוגבל לא יכול להיות בלי גבול, ומריבוי הכי גדול של חלקים מוגבלים לא יתהווה בלי גבול, וכיון שבכל גודל ישנו מספר מוגבל של מלאכים, איך יתכן שיהיו המלאכים באופן של "אין מספר"? - אלא, עניין זה הוא בכוח האין-סוף, שהוא כל יכול ונמנע הנמנעות.

ומזה מובן גם בנדון דידן - שכיון שהקב"ה הוא כל יכול ונמנע הנמנעות, בכוחו וביכולתו לחבר הפכים, להמשיך ברכה בלתי מוגבלת ב"כלי מחזיק ברכה", שהוא עניין השלום.

ועניין השלום קשור עם תורה ומצוותיה דווקא⁷⁰ ("כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"⁷¹), שגם בהם מודגש עניין חיבור הפכים: מחד גיסא, יש בהם מדידה והגבלה - לא מבעי בנוגע למצוות שיש להם שיעור ומדה, ויש מהן שתלויות בזמן ומקום, אלא אפילו בנוגע לתורה שחיוב לימודה בכל זמן ובכל מקום ישנם כמה הגבלות, ולדוגמא: אסור ללמוד תורה במקומות מטונפים⁷², ואסור ללמוד תורה קודם ברכת התורה⁷³, וכן "דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב"⁷⁴, וכיוצא-בזה; ולאידך גיסא, הרי הם בלי גבול - כמו שכתוב "רחבה מצוותך מאד"⁷⁵, "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"⁷⁶.

י. ובהתאם לכך צריכה להיות גם העבודה למטה באופן של שלום שענינו חיבור הפכים. ולדוגמא: מחד גיסא - תובעים עניין של מסירת נפש, להניח את השכל על הצד, ולהאמין בנסים ונפלאות כו', ולאידך גיסא - תובעים להתייגע ולהשתדל להבין כל דבר על-פי שכל דווקא.

ועל דרך זה בנוגע לעבודה שבלב זו תפילה⁷⁷

51 סהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פ"א. אוה"ת בלק (כרך ה) ע' א'תרוס ואילך.
 52 ולכן "אין שלום - אמר ה' - לרשעים" (ישעי' מח, כב), כיון שענין השלום הוא רק בתומ"צ.
 53 רמב"ם ה' חנוכה בסופן.
 54 ראה טושו"ע ואדה"ז אור"ח ספ"ה.
 55 ראה שם ר"ס מז.
 56 גיטין ס, ב. וש"נ.
 57 תהלים קיט, צו. וראה סה"מ תש"י ע' 277.
 58 איוב יא, ט. וראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ה.
 59 תענית ב, סע"א. הובא בפרש"י עה"ת עקב יא, יג.